

กฎหมายมรดก

มีคำถามว่า เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ใครบ้างที่จะมีสิทธิได้รับมรดก หรือเป็นทายาทของผู้ตาย บุคคลซึ่งจะมีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตาย กฎหมายกำหนดไว้ 2 ประเภทคือ ทายาทโดยพินัยกรรม กับทายาทโดยธรรมหรือทายาทโดยผลของกฎหมาย ซึ่งทายาทโดยธรรมนี้จะมีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตายต่อเมื่อ ผู้ตายไม่ได้ทำพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์สินมรดกของตนเอาไว้ หรือจำหน่ายไว้ไม่หมด (ป.พ.พ. ม.1620)

เช่น นายจันทร์ทำพินัยกรรมยกที่ดินแปลงหนึ่งของตนให้แก่ นายอินทร์ น้องชายต่างมารดา ส่วนที่ดินแปลงอื่น และทรัพย์สินอื่นนายจันทร์ไม่ได้ทำพินัยกรรมให้แก่ผู้ใด เช่นนี้ ที่ดินแปลงซึ่งยกให้แก่นายอินทร์ก็ตกทอดให้แก่นายอินทร์ ส่วนที่ดินแปลงอื่น และทรัพย์สินอื่นก็จะตกทอดให้แก่ทายาทโดยธรรมของนายจันทร์

1. ทายาทและคุณสมบัติของทายาท

ทายาทได้แก่ บุคคลที่จะมีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดก ซึ่งทายาทจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่จะเป็นทายาทจะต้องมีสภาพบุคคลอยู่ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ทั้งนี้เพราะการรับมรดกเป็นสิทธิประการหนึ่ง ผู้ที่จะมีสิทธิรับมรดกต้องเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย ซึ่งจะต้องมีสภาพบุคคลในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ดังนั้นบุคคลต่อไปนี้จึงไม่มีคุณสมบัติเป็นทายาท

ก) บุคคลที่ตายก่อนเจ้ามรดกหรือสิ้นสภาพบุคคลก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ไม่ว่าจะเป็นการตายโดยธรรมชาติหรือตายโดยผลของกฎหมาย สำหรับการตายโดยผลของกฎหมาย หรือตายโดยการสาบสูญนั้นจะถือว่าทายาทผู้นั้นถึงแก่ความตายเมื่อศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ แต่ผลของการสิ้นสภาพบุคคลจะมีผลย้อนหลังไปถึงวันที่ครบกำหนดตามมาตรา 62 **“บุคคลซึ่งศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ให้ถือว่าถึงแก่ความตายเมื่อครบกำหนดระยะเวลาดังที่ระบุไว้ในมาตรา 61”**

ข) บุคคลที่ตายพร้อมกับเจ้ามรดก เนื่องจากในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย บุคคลดังกล่าวก็ถึงแก่ความตายเช่นเดียวกัน ดังนั้นบุคคลดังกล่าวก็ไม่มีฐานะเป็นทายาท ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย

ค) บุคคลที่มีสภาพบุคคลภายหลังที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ย่อมไม่มีสภาพบุคคลในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แต่ทั้งนี้ข้อยกเว้นแต่ 2 กรณีคือ

ค.1 ตาม ป.พ.พ. ม.1604 ว.2 **“เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ให้ถือว่าเด็กที่เกิดมารอดอยู่ภายในสามร้อยสิบวันนับแต่เวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายนั้น เป็นทารกในครรภ์มารดาอยู่ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย”**

ค.2 ตาม ป.พ.พ. ม.1678 “เมื่อมูลหนี้ใดซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยพันธกรรมได้ตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลแล้ว ให้ถือว่าทรัพย์สินซึ่งผู้ทำพันธกรรมจัดสรรไว้เพื่อการนั้น ตกเป็นของนิติบุคคลนั้นตั้งแต่วันที่พันธกรรมมีผลเว้นแต่จะมีข้อกำหนดไว้ในพันธกรรมเป็นอย่างอื่น”

2. บุคคลที่เป็นทายาทจะต้องมีฐานะเป็นทายาทประเภทหนึ่งประเภทใดดังต่อไปนี้ หรือทั้งสองประเภทก็ได้

2.1 ทายาทโดยธรรม หรือ ทายาทโดยผลของกฎหมาย ตามมาตรา 1629

2.2 ทายาทโดยพันธกรรม หรือทายาทโดยเจตนาของเจ้ามรดก

2. ทายาทโดยพันธกรรม

พันธกรรม หมายถึง การแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายซึ่งให้มีผลบังคับได้เมื่อถึงแก่ความตาย หรือถ้าเป็นภาษาพูดก็ได้แก่ คำสั่งเสียของผู้ตาย นั่นเอง

พันธกรรมต้องทำอย่างไร

พันธกรรม หรือคำสั่งเสียของผู้ตายซึ่งจะมีผลบังคับได้ตามกฎหมายนั้น จะต้องทำตามรูปแบบของกฎหมายที่กำหนดไว้ มิเช่นนั้นคำสั่งเสียของผู้ตายจะไม่มีผลบังคับได้ตามกฎหมาย โดยกฎหมายกำหนดรูปแบบของพันธกรรมไว้ 5 แบบ

1. **พันธกรรมแบบธรรมดา** จะต้องทำเป็นหนังสือลงวันเดือนปีขณะที่ทำ
ระบุคำสั่งเสียให้ชัดเจน แล้วลงลายมือชื่อผู้ทำพันธกรรมต่อหน้าพยาน 2 คน

พันธกรรมแบบนี้จะเขียนด้วยลายมือ หรือพิมพ์ก็ได้ และผู้ทำพันธกรรมจะให้บุคคลอื่นเป็นผู้เขียน หรือพิมพ์ก็ได้แต่ต้องระบุชื่อ และที่อยู่ของผู้เขียนหรือพิมพ์ให้ชัดเจนลงในพันธกรรม

2. **พันธกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ** ผู้ทำพันธกรรมต้องเขียนข้อความทั้งหมดด้วยลายมือตนเอง ตั้งแต่วันเดือนปี คำสั่งเสีย และการลงลายมือชื่อ

พันธกรรมแบบนี้กฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องมีพยาน ดังนั้นจะมี หรือไม่มีก็ได้ ถ้าการทำพันธกรรมแบบนี้มีพยานด้วย ก็จะทำให้น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น เพราะมีพยานผู้รู้เห็นด้วย

พันธกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ ผู้ทำพันธกรรมต้องลงมือเขียนพันธกรรมกรรมด้วยลายมือของตัวเองทั้งหมด ตั้งแต่อักษรตัวแรกจนถึงอักษรตัวสุดท้าย การนำแบบพิมพ์พันธกรรมมากรอกข้อความลงไป ไม่ใช่การทำพันธกรรมแบบเขียนเอง แต่เป็นการทำพันธกรรมในแบบธรรมดาซึ่งต้องมีพยาน 2 คน

3. **พันธกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง** ทำได้โดยไปติดต่อที่นายอำเภอให้ช่วยทำพันธกรรมให้ โดยให้นายอำเภอจัดแจ้งข้อความที่ตนประสงค์จะระบุไว้ในพันธกรรม และลงลายมือชื่อของตนต่อหน้าพยาน 2 คน (พันธกรรมแบบนี้ต้องติดต่อที่อำเภอ)

4. พิณัยกรรมแบบลับ ผู้ทำพิณัยกรรมต้องทำพิณัยกรรมแล้วปิดผนึกลง

ลายมือชื่อคาบรอยผนึกนำไปแสดงต่อนายอำเภอและพยาน 2 คน ให้นายอำเภอจดถ้อยคำของผู้ทำพิณัยกรรม และวัน เดือน ปี ที่ทำพิณัยกรรมไว้บนซองและประทับตราตำแหน่งลงลายมือชื่อนายอำเภอ ผู้ทำพิณัยกรรม และพยานบนซองนั้น(พิณัยกรรมแบบนี้ต้องติดต่อกับอำเภอ)

5. พิณัยกรรมด้วยวาจา พิณัยกรรมแบบนี้จะมีผลบังคับตามกฎหมายได้

ต่อเมื่อ ได้ทำขึ้นในขณะที่มีพฤติการณ์พิเศษคือ ผู้ทำพิณัยกรรมนั้น ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย มีโรคระบาด มีสงคราม บุคคลนั้นแสดงเจตนาต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คน พยานสองคนนั้นต้องไปแสดงต่อนายอำเภอโดยไม่ชักช้า แจ้งข้อความที่ผู้ตายสั่งไว้ด้วยวาจา นั้น พร้อมทั้งแจ้งวันเดือนปี สถานที่ที่ทำการพิณัยกรรม และพฤติการณ์พิเศษนั้นไว้ด้วย

พิณัยกรรมใน 4 รูปแบบแรก ผู้ทำพิณัยกรรมจะเลือกทำรูปแบบใดก็ได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความน่าเชื่อถือ ความสะดวกในการทำพิณัยกรรม ซึ่งหากจะพิจารณาในด้านความสะดวกก็ 2 แบบแรก แต่ก็อาจจะมีปัญหาในเรื่องความน่าเชื่อถือ ซึ่งก็อาจจะแก้ไขได้โดยการทำการพิณัยกรรมเป็นต้นฉบับหลายฉบับ (ทุกฉบับต้องมีข้อความเหมือนกัน) โดยผู้ทำพิณัยกรรมอาจจะมอบให้บุคคลซึ่งตนไว้วางใจเป็นผู้ดูแลรักษา เมื่อผู้ทำพิณัยกรรมถึงแก่ความตายปัญหาเรื่องพิณัยกรรมจริง หรือปลอมก็ลดลงเพราะสามารถตรวจเช็คได้จากพิณัยกรรมที่ทำขึ้นว่ามีข้อความตรงกันหรือไม่ โดยผู้ทำพิณัยกรรมอาจจะเขียนลงในพิณัยกรรมดังนี้

“พิณัยกรรมฉบับนี้ข้าพเจ้าได้ทำขึ้นไว้เป็น .....ฉบับ มีความถูกต้องตรงกัน โดยฉบับที่มอบให้แก่.....เป็นดูแลรักษา ฉบับที่สองมอบให้แก่.....เป็นผู้ดูแลรักษา”

พิณัยกรรมในรูปแบบที่ 3 และ 4 เป็นพิณัยกรรมที่มีความน่าเชื่อถือ เพราะได้ทำขึ้นต่อบุคคลซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐและเป็นบุคคลที่ไม่มีส่วนได้เสียกับทายาท แต่ปัญหาที่มักจะเกิดขึ้น คือ นายอำเภอซึ่งกฎหมายให้มีหน้าที่ในการทำการพิณัยกรรมทั้ง 2 แบบไม่ได้ให้ความร่วมมือ เนื่องจากกลัวว่าจะมีปัญหายุ่งยากในภายหลังกับตนเอง

ข้อควรระวังในการทำการพิณัยกรรม

1. พิณัยกรรมที่กฎหมายบังคับว่าต้องมีพยาน 2 คน นั้น ในขณะที่ผู้ทำพิณัยกรรมลงลายมือชื่อในพิณัยกรรม พยานทั้ง 2 คนจะต้องเห็นโดยตลอด
2. กฎหมายห้ามมิให้พยาน ผู้เขียน และคู่สมรสของพยาน หรือผู้เขียนเป็นผู้ได้รับทรัพย์สินรดกตามพิณัยกรรม มิเช่นนั้นจะหมดสิทธิในการได้รับทรัพย์สินรดกตามพิณัยกรรม
เช่น ผู้ทำพิณัยกรรม ทำพิณัยกรรมยกที่ดินให้แก่ นายอ้าย เช่นนี้ นายอ้าย จะลงชื่อเป็นพยานในการทำการพิณัยกรรม หรือเป็นผู้เขียนพิณัยกรรมไม่ได้ หรือ
ผู้ทำพิณัยกรรม ทำพิณัยกรรมยกที่ดินให้แก่ นางเอื้อง โดยมีนายอ้ายซึ่งเป็นสามีโดยชอบด้วยกฎหมายของนางเอื้องลงชื่อเป็นพยานในการทำการพิณัยกรรม เช่นนี้จะมีผลทำให้นางเอื้องไม่ได้ที่ดินตามพิณัยกรรม

3. บุคคลซึ่งจะเป็นพยานในพินัยกรรม จะต้องเป็นมิได้เป็นบุคคลดังต่อไปนี้
  - 3.1 ผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ
  - 3.2 บุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ
  - 3.3 บุคคลที่หูหนวก เป็นใบ้ หรือจักษุบอดทั้งสองข้าง
4. กรณีที่ผู้ทำพินัยกรรม ได้ทำพินัยกรรมเป็นต้นฉบับหลายฉบับ การแก้ไขพินัยกรรมจะต้องกระทำต่อพินัยกรรมทุกฉบับ แก้ไขที่ใดจุดใดต้องลงลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรมพยาน กำกับการแก้ไขตลอด
5. ในกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมเปลี่ยนใจไม่ยากแสดงเจตนาเมื่อตายต่อไป ผู้ทำพินัยกรรมก็สามารถเพิกถอนพินัยกรรมที่สร้างขึ้นได้ โดยทำลายพินัยกรรมที่สร้างขึ้นนั้นทิ้งไปจะโดยวิธีใดก็ได้ แต่ถ้าได้ทำพินัยกรรมขึ้นหลายฉบับต้องทำลายทิ้งทุกฉบับ

3. ใครจะทำพินัยกรรมได้บ้าง

บุคคลทุกคนสามารถทำพินัยกรรมได้ ยกเว้นแต่บุคคลดังต่อไปนี้ถ้าทำพินัยกรรมพินัยกรรมที่สร้างขึ้นจะมีผลเป็นโมฆะ

1. บุคคลซึ่งอายุยังไม่ครบ 15 ปีบริบูรณ์
2. บุคคลซึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

4. สามารถเขียนอะไรลงในพินัยกรรมได้บ้าง

เมื่อพินัยกรรม หมายถึง การแสดงเจตนาอย่างหนึ่ง ดังนั้นผู้ซึ่งต้องการทำพินัยกรรมจึงสามารถจะเขียนคำสั่งเสียของตนเองได้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่อง การจัดการทรัพย์สินมรดกของตน การจัดการศพ การตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินให้แก่บุตรผู้เยาว์ การแสดงเจตนาไม่ให้ทายาทบางคนได้รับมรดก การตั้งผู้จัดการมรดก เป็นต้น

การทำพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองบุตรผู้เยาว์

กรณีผู้ทำพินัยกรรมประสงค์จะกำหนดการเผื่อตายเกี่ยวกับการดูแลบุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะของตน กฎหมายอนุญาตให้ผู้ทำพินัยกรรมสามารถที่จะกำหนดตัวบุคคลผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองบุตรเมื่อตนถึงแก่ความตายไปแล้วได้ ในกรณีเช่นนี้ หากจำเป็นต้องมีการตั้งผู้ปกครองให้แก่ผู้เยาว์ ศาลจะตั้งผู้ปกครองซึ่งผู้ทำพินัยกรรมได้กำหนดไว้เท่านั้นจะตั้งบุคคลอื่นไม่ได้ เว้นแต่ผู้ที่ถูกตั้งโดยพินัยกรรมไม่เต็มใจหรือไม่สามารถที่จะเป็นผู้ปกครองได้เพราะมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วน ตามมาตรา 1586 วรรค 2 “ภายใต้บังคับมาตรา 1590 การตั้งผู้ปกครองนั้น ถ้ามีข้อกำหนดพินัยกรรมก็ให้ศาลตั้งตามข้อกำหนดพินัยกรรม เว้นแต่พินัยกรรมนั้นไม่มีผลบังคับหรือบุคคลที่ระบุชื่อไว้ในพินัยกรรมนั้นเป็นบุคคลที่ต้องห้ามมิให้เป็นผู้ปกครองตามมาตรา

1587” จะเห็นได้ว่าการที่ผู้ทำพินัยกรรมกำหนดตัวผู้ปกครองบุตรผู้เยาว์ไว้ในพินัยกรรมเป็นการช่วยตัดปัญหาว่าบุคคลใดมีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้ปกครองให้แก่ผู้เยาว์หรือไม่ เพราะการที่ผู้ทำพินัยกรรมได้ตั้งบุคคลใดไว้ มีเท่ากับผู้ทำพินัยกรรมซึ่งเป็นบิดามารดาได้ให้ความไว้วางใจแก่บุคคลนั้นจึงได้ตั้งเป็นผู้ปกครองไว้ในพินัยกรรม

แต่การทำพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองบุตรผู้เยาว์มีข้อจำกัดคือ บุคคลที่จะทำพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองบุตรผู้เยาว์ต้องเป็นบิดาหรือมารดาผู้เยาว์ที่ตายที่หลังเท่านั้น ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1586 “ผู้ปกครองตามมาตรา 1585 นั้น ให้ตั้งโดยคำสั่งศาลเมื่อมีการตั้งขอของญาติของผู้เยาว์ อัยการ หรือผู้ซึ่งบิดาหรือมารดาที่ตายที่หลังได้ระบุชื่อไว้ในพินัยกรรมให้เป็นผู้ปกครอง” ดังนั้น บิดาหรือมารดาที่ตายก่อนอีกฝ่ายจะทำพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองทั้งไว้ไม่ได้ เพราะคู่สมรสฝ่ายที่ยังไม่ถึงแก่ความตายยังมีอำนาจปกครองบุตร การกระทำเช่นนั้นจึงเป็นการขัดแย้งกับอำนาจของการเป็นผู้ปกครองของบิดามารดา

การทำพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน

ในกรณีที่ผู้ทำประสงค์จะยกทรัพย์สินให้แก่ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ แต่ไม่ต้องการให้ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ของบุคคลดังกล่าวมีอำนาจจัดการทรัพย์สินที่ยกให้ นั้น ผู้ทำพินัยกรรมอาจทำพินัยกรรมตั้งบุคคลอื่นให้มีอำนาจจัดการทรัพย์สินแทน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ได้โดยการทำพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1687 อนึ่งทรัพย์สินที่จะตั้งบุคคลอื่นให้เป็นผู้ปกครองทรัพย์สินได้แก่ทรัพย์สินที่ยกให้โดยพินัยกรรมเท่านั้น

ทรัพย์สินที่จะตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน (ม. 1688)

พินัยกรรมตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินจะกระทำได้เฉพาะทรัพย์สินบางประเภทเท่านั้นซึ่งได้แก่

(1) อสังหาริมทรัพย์

(2) สสังหาริมทรัพย์พิเศษ

- เรือที่มีระวางตั้งแต่ 5 ตันขึ้นไป
- แพร
- สัตว์พาหนะ

ทรัพย์สินอื่น ๆ นอกจากนี้ จะทำพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินไม่ได้ เพราะพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่มิฉะนั้นไม่บริบูรณ์ (ม. 1688 ว.1) หากมิได้จดทะเบียนการเป็นผู้ปกครองทรัพย์สินจะใช้นั้นบุคคลภายนอกที่สุจริตไม่ได้

กำหนดเวลาในการตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน (ม. 1678 ว.2)

กำหนดการตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน จะตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินได้ไม่เกินกว่าเหตุของการเป็นคนที่ถูกจำกัดความสามารถ ถ้าเหตุของการเป็นคนถูกจำกัดความสามารถสิ้นสุดแล้ว การเป็นผู้ปกครองทรัพย์สินก็จะสิ้นสุดลงด้วย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1687 วรรคสอง “การตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินนี้ ห้ามมิให้ตั้งขึ้นเป็นเวลาเกินกว่ากำหนดแห่งการเป็นผู้เยาว์ หรือ

กำหนดที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือกำหนดที่ต้องรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล แล้วแต่กรณี”

บุคคลที่จะถูกตั้งเป็นผู้ปกครองทรัพย์สิน (ม.1689)

บุคคลซึ่งจะถูกตั้งเป็นผู้ปกครองทรัพย์สินอาจเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลซึ่งมีความสามารถในการเป็นผู้ปกครองทรัพย์สินก็ได้ แต่จะต้องมิใช่บุคคลซึ่งมีลักษณะตามที่บัญญัติไว้ตามมาตรา 1587

อำนาจหน้าที่ของผู้ปกครองทรัพย์สิน (ม.1692)

ผู้ปกครองทรัพย์สินมีสิทธิหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ปกครองตามความหมายในบรรพ 5 ป.พ.พ. ในส่วนทรัพย์สินที่ยกให้ตามพินัยกรรม

การทำพินัยกรรมตัดทายาทโดยธรรมมิให้ได้รับมรดก

โดยส่วนใหญ่การทำพินัยกรรมมักเป็นการกำหนดให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดได้รับมรดกของผู้ทำพินัยกรรม หรือทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกให้ แต่ในบางกรณีผู้ทำพินัยกรรมอาจต้องการทำพินัยกรรมในลักษณะตรงกันข้ามคือไม่ต้องการให้ทายาทโดยธรรมของตนเองได้รับทรัพย์สินมรดกของตน ซึ่งในกรณีเช่นนี้กฎหมายอนุญาตให้สามารถกระทำได้ซึ่งเรียกว่า **“การทำพินัยกรรมตัดมิให้รับมรดก”** ตามมาตรา 1608 **“เจ้ามรดกจะตัดทายาทโดยธรรมของตนคนใดมิให้รับมรดกก็ได้แก่ด้วยแสดงเจตนาชัดแจ้ง (1) โดยพินัยกรรม...”** การทำพินัยกรรมตัดมิให้รับมรดกพินัยกรรมจะต้องมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายไม่เป็นโมฆะ และผู้ทำพินัยกรรมจะต้องระบุตัวทายาทผู้ถูกตัดไว้อย่างชัดแจ้ง ซึ่งอาจจะเขียนดังนี้ **“ข้าพเจ้าของตัดนายดำมิให้ได้รับมรดกของข้าพเจ้า”** หรืออาจจะใช้ถ้อยคำอื่นที่แสดงให้เห็นได้ว่าไม่ประสงค์จะให้บุคคลนั้นได้รับทรัพย์สินมรดกของตนเอง เช่น **“ข้าพเจ้าของห้ามมิให้นายดำยุ่งเกี่ยวกับกองมรดกของข้าพเจ้า”** ก็ได้เช่นเดียวกัน

การทำพินัยกรรมตัดมิให้รับมรดกมีข้อที่ต้องระมัดระวังคือนอกจากจะมีผลทำให้ทายาทโดยธรรมซึ่งถูกตัดมิให้รับมรดกเสียสิทธิในการรับมรดกแล้ว การตัดยังมีผลถึงผู้สืบสันดานของทายาทโดยธรรมผู้ถูกตัดอีกด้วยที่จะไม่มีสิทธิรับมรดกของผู้ทำพินัยกรรม หรือที่เรียกว่า **“การตัดมิให้รับมรดกเป็นการตัดตลอดทั้งสาย”** เช่น ปู่ตัดลูกมิให้รับมรดกของตน การตัดลูกมิให้รับมรดกจะมีผลเป็นการตัดหลาย เหลน ๆ ไปด้วยโดยปริยาย หากผู้ทำพินัยกรรมไม่ต้องการให้มีผลไปถึงผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกตัดก็สามารถทำได้โดยกำหนดไว้ในพินัยกรรมว่าให้มีผลเฉพาะตัวบุคคลไม่มีผลไปถึงผู้สืบสันดาน เช่น **“ข้าพเจ้าของตัดนายดำมิให้ได้รับมรดกของข้าพเจ้า แต่ทั้งนี้ไม่ห้ามผู้สืบสันดานของนายดำที่จะรับมรดกของข้าพเจ้า”** หรือ **“ข้าพเจ้าของตัดนายดำมิให้ได้รับมรดกของข้าพเจ้า และมรดกในส่วนของนายดำจะพึงได้รับนั้นขอยกให้แก่ผู้สืบสันดานของนายดำ”** เป็นต้น

การทำพินัยกรรมตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดกนั้น ผู้ทำพินัยกรรมอาจจะเปลี่ยนใจถอนการตัดมิให้ได้รับมรดกก็ได้โดยการทำพินัยกรรมมาอีกฉบับมาเพิกถอนพินัยกรรมฉบับเดิม

ที่ตัดมิให้รับมรดกนั้น ตามมาตรา 1609 วรรค 2 “ถ้าการตัดมิให้รับมรดกนั้นได้ทำโดยพินัยกรรม จะถอนเสียได้ก็แต่โดยพินัยกรรมเท่านั้น....”

หมายเหตุ การตัดมิให้ทายาทโดยธรรมได้รับมรดกอาจจะตัดได้อีกวิธีหนึ่งคือ การทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา 1608 “เจ้ามรดกจะตัดทายาทโดยธรรมของตนคนใดมิให้รับมรดกก็ได้แก่ด้วยแสดงเจตนาชัดแจ้ง (1) โดยพินัยกรรม (2) โดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่...” การตัดวิธีนี้ผู้ตัดต้องไปทำหนังสือตัดที่อำเภอ โดยเจ้าหน้าที่ได้แก่ นายอำเภอ

การทำพินัยกรรมกำหนดให้ผู้รับทรัพย์มรดกโอนทรัพย์มรดกที่ได้รับให้บุคคลอื่น

โดยปกติการทำพินัยกรรมยกทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลใด ผู้ทำพินัยกรรมมักจะยกทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลนั้นตลอดไป แต่ก็อาจมีการทำพินัยกรรมยกทรัพย์มรดกให้บุคคลหนึ่งและสั่งให้บุคคลนั้นโอนทรัพย์มรดกนั้นให้แก่บุคคลอื่นอีกทอด เช่น นายดีทำพินัยกรรมยกที่ดินให้แก่ นายดำ และให้นายดำโอนที่ดินอันเป็นมรดกให้แก่ นายแดง เมื่อนายแดงบรรลุนิติภาวะ ในลักษณะทำนองว่าฝากทรัพย์มรดกไว้ก่อน ซึ่งการทำพินัยกรรมลักษณะเช่นนี้กฎหมายห้ามมิให้กระทำได้ที่บัญญัติไว้ตาม มาตรา 1707 “ถ้าข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้รับพินัยกรรมโดยมีเงื่อนไขว่าให้ผู้รับพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์สินที่ยกให้โดยพินัยกรรมนั้นแก่บุคคลอื่น ให้ถือว่าเงื่อนไขนั้นเป็นอันไม่มีเลย” พินัยกรรมลักษณะดังกล่าวจะมีผลทำให้ ข้อกำหนดในเรื่องการยกทรัพย์มรดกให้มีผลบังคับได้ ส่วนข้อกำหนดที่ให้จำหน่ายทรัพย์เป็นอันไม่มี ซึ่งตามตัวอย่าง นายดำไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามคำสั่งของนายดำ เพราะคำสั่งของนายดีที่สั่งให้นายดำโอนที่ดินให้แก่ นายแดงใช้บังคับตามกฎหมายไม่ได้ และนายแดงจะฟ้องศาลให้นายดำปฏิบัติตามคำสั่งของนายดีก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน

เหตุที่กฎหมายห้ามทำพินัยกรรมลักษณะดังกล่าวเพราะขัดกับหลักกรรมสิทธิ์ เนื่องจาก การทำพินัยกรรมยกทรัพย์มรดกให้บุคคลใด บุคคลผู้รับก็เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์นั้นโดยสมบูรณ์ ซึ่งตามหลักกรรมสิทธิ์ในมาตรา 1336 เฉพาะเจ้าของกรรมสิทธิ์เท่านั้นที่จะมีสิทธิจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินได้ บุคคลซึ่งไม่ใช่เจ้าของจึงไม่มีอำนาจจัดการทรัพย์สิน ดังจะพิจารณาได้ตามตัวอย่าง เมื่อนายดียกที่ดินให้แก่ นายดำ เมื่อดินเป็นของนายดำแล้วก็มีแต่ เฉพาะนายดำเท่านั้นที่จะจัดการที่ดินนั้นได้ซึ่งรวมถึงการกำหนดโอนที่ดินนั้นให้แก่บุคคลอื่นด้วย เมื่อดินไม่ใช่ของนายดีแล้ว นายดีจึงไม่อาจจะที่สั่งให้นายดำโอนที่ดินให้แก่ นายแดงได้

การทำพินัยกรรมยกทรัพย์มรดกที่มีใช้ของตนให้บุคคลอื่น

โดยปกติบุคคลซึ่งทำการโดยสุจริตย่อมไม่ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินอันมิให้ทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่น แต่ในบางกรณีอาจมีการทำพินัยกรรมลักษณะดังกล่าวได้ อาจเนื่องจาก ความผิดหลงสำคัญผิดว่าเป็นของตน กรณีเช่นนี้ไม่ว่าผู้ทำพินัยกรรมจะเข้าใจผิดด้วยความสุจริตประการใด พินัยกรรมในส่วนที่มีใช้ทรัพย์สินของผู้ทำพินัยกรรมย่อมตกเป็นโมฆะเพราะ

วัตถุประสงค์ขัดต่อกฎหมาย เพราะตามมาตรา 1336 เฉพาะเจ้าของกรรมสิทธิ์เท่านั้นที่จะมีสิทธิจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินได้ บุคคลซึ่งไม่ใช่เจ้าของจึงไม่มีอำนาจจัดการทรัพย์สินได้ซึ่งรวมทั้งการทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้แก่บุคคลอื่นด้วย

การทำพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดก

ผู้จัดการมรดก ได้แก่ บุคคลซึ่งมีอำนาจในการแบ่งปันทรัพย์มรดกของเจ้ามรดกให้แก่ทายาท รวมถึงมีอำนาจในการจัดสรรทรัพย์สินมรดกชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของกองมรดก (เจ้าหนี้ของเจ้ามรดก)

แม้ผู้จัดการมรดกจะมีอำนาจแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทของเจ้ามรดกก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่า การแบ่งปันทรัพย์มรดกจะต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดกเสมอไป เพราะในกรณีที่ทายาทสามารถตกลงแบ่งปันทรัพย์มรดกกันได้ หรือไม่มีปัญหาติดขัดในการแบ่งปัน หรือโอนรับมรดก ก็ไม่จำเป็นต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดก กรณีที่จะมีการตั้งผู้จัดการมรดกโดยมากมักจะเกิดจากการจัดการมรดกหรือแบ่งปันทรัพย์มรดกของผู้ตายเกิดปัญหา เช่น ทายาททะเลาะกันในเรื่องส่วนแบ่งของกองมรดก ทายาทขอรับโอนมรดกซึ่งเป็นที่ดินจากสำนักงานที่ดินแต่เจ้าพนักงานที่ดินไม่ดำเนินการโอนเปลี่ยนชื่อให้แก่ทายาท สำนักงานขนส่งไม่ยอมเปลี่ยนชื่อผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทะเบียนรถยนต์ รถจักรยานยนต์ หรือธนาคารไม่ยอมให้ทายาทถอนเงินฝาก ซึ่งผู้ตายเป็นเจ้าของบัญชี

กรณีข้างต้นก็จำเป็นต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดก ซึ่งการตั้งผู้จัดการมรดกอาจจะเกิดขึ้นได้ 2 กรณี กล่าวคือ

1. การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล หรือ
2. การตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ได้แก่ การไปร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกให้ ซึ่งต้องใช้เวลากว่าที่ศาลจะจัดตั้งผู้จัดการมรดกให้ เพราะศาลต้องทำการไต่สวนและอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความให้ดำเนินการให้ ส่วนการตั้งผู้จัดการโดยพินัยกรรมหากไม่มีปัญหาในเรื่องความน่าเชื่อถือของพินัยกรรม ผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมสามารถดำเนินการแบ่งมรดกให้แก่ทายาท และดำเนินการอื่นๆตามที่พินัยกรรมระบุไว้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องร้องขอให้ศาลตั้งอีก

ผู้จัดการมรดกไม่ว่าจะโดยพินัยกรรม หรือคำสั่งศาล สามารถตั้งบุคคลหลายคนให้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการมรดกร่วมกันได้ซึ่งก็มีความปลอดภัยเพราะต่างคนจะจัดการโดยลำพังไม่ได้ ต้องจัดการร่วมกันตลอด

การตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมอาจจะเขียนข้อกำหนดดังนี้เพื่อเป็นการตั้งผู้จัดการมรดกก็ได้ **“ข้าพเจ้าขอตั้ง..... (ระบุชื่อผู้จัดการมรดก)เป็นผู้จัดการมรดกของข้าพเจ้า ให้มีหน้าที่ดำเนินการตามพินัยกรรมฉบับนี้”**

5. เจ้ามรดกทำพินัยกรรมยกมรดกให้ ยังมีสิทธิได้รับในฐานะทายาทโดยธรรมอีกหรือไม่

ในกรณีที่เจ้ามรดกทำพินัยกรรมยกทรัพย์มรดกให้ หากเจ้ามรดกยังมีทรัพย์มรดกอื่น ๆ ที่มีได้ส่งเสียไว้ในพินัยกรรม ทรัพย์มรดกส่วนนั้นก็จะตกทอดให้แก่ทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดก ดังนั้นหากผู้รับพินัยกรรมมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดกด้วย ผู้รับพินัยกรรมก็ยังมีสิทธิได้รับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมอีกฐานะหนึ่ง

เช่น เจ้ามรดกมีบุตร 2 คน คือนายอ้ายกับนางเอื้อง เจ้ามรดกมีที่ดิน 2 แปลง โดยที่ดินแปลงหนึ่งเจ้ามรดกทำพินัยกรรมยกให้แก่นางเอื้อง ส่วนอีกแปลงไม่ได้ระบุไว้ เช่นนี้ที่ดินแปลงที่ไม่ได้ระบุไว้ในพินัยกรรมก็จะตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม ซึ่งในกรณีนี้ก็ให้แก่ นายอ้าย กับนางเอื้อง ซึ่งแสดงว่านางเอื้องได้ที่ดินตามพินัยกรรม และยังได้ที่ดินอีกครั้งหนึ่งร่วมกับ นายอ้ายอีกด้วย

6. ทายาทโดยธรรม

ทายาทโดยธรรม เป็นทายาทที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย บุคคลใดจะมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมต้องเป็นบุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้ตาม ป.พ.พ. ม.1629 ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ก. ทายาทโดยธรรมประเภทคู่สมรส

บุคคลซึ่งจะมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมประเภทคู่สมรสของเจ้ามรดก ได้แก่ บุคคลซึ่งจดทะเบียนสมรสกับเจ้ามรดกซึ่งยังคงมีชีวิตอยู่ โดยไม่ต้องพิจารณาผลของการสมรส ยกเว้นแต่เป็นคู่สมรสซึ่งเกิดจากการสมรสซ้อน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1499 ว. 2

ข. ทายาทโดยธรรมประเภทญาติ

ทายาทโดยธรรมประเภทญาติมี 6 ลำดับดังต่อไปนี้

1. ผู้สืบสันดาน

ผู้สืบสันดานในมีหลายชั้นด้วยกัน ได้แก่ ชั้นบุตร ชั้นหลาน ชั้นเหลน เป็นต้น กรณีที่เจ้ามรดกมีผู้สืบสันดานชั้นบุตร หลาน เหลนอยู่ในขณะที่ถึงแก่ความตาย เฉพาะผู้สืบสันดานชั้นบุตรเท่านั้นที่จะมีสิทธิได้รับมรดก ส่วนชั้นหลาน เหลนไม่มีสิทธิได้รับ เว้นแต่เจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดานชั้นบุตร ชั้นหลานจึงจะมีสิทธิได้รับ นัยเช่นเดียวกัน นั้น ชั้นเหลนจะได้รับมรดกของผู้ตายต่อเมื่อเจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดานชั้นบุตร และชั้นหลานซึ่งยังคงมีชีวิตอยู่ในขณะที่ถึงแก่ความตาย

โดยผู้สืบสันดานชั้นบุตร ได้แก่ บุคคลดังต่อไปนี้

1.1 บุตรชอบด้วยกฎหมาย

การเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของมารดานั้นเนื่องจากกฎหมายครอบครัวกำหนดว่า เด็กอันเกิดจากหญิงเด็กนั้นย่อมเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงเสมอ

ดังนั้น การเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของมารดาจึงไม่ต้องพิจารณาว่ามารดาของเด็กจะได้สมรสกับชายใดหรือไม่

ส่วนการเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดา กฎหมายครอบครัวกำหนดว่า เด็กอันเกิดจากหญิงในขณะที่สมรสกับชายกฎหมายให้สันนิษฐานว่าเด็กนั้นเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายหรือที่เรียกว่า “บุตรที่เกิดระหว่างสมรส” การเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดาต้องอาศัยการจดทะเบียนสมรสระหว่างบิดามารดาของแม่ มารดาของเด็ก เด็กที่เกิดจากหญิงในขณะที่มิได้สมรสกับชายจึงมิใช่บุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดาไม่มีฐานะเป็นผู้สืบสันดานที่จะรับมรดกของบิดาได้ ยกเว้นบิดาจะได้รับรองโดยพฤตินัย

เด็กที่เกิดจากหญิงในขณะที่สมรสกับชายเด็กนั้นกฎหมายสันนิษฐานว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชาย โดยไม่ต้องพิจารณาถึงการสมรสระหว่างบิดามารดาของเด็กว่าจะมีผลเป็นโมฆะหรือโมฆียะ ตราบใดที่ศาลยังมิได้เพิกถอนการสมรสหรือมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าการสมรสเป็นโมฆะเด็กนั้นย่อมเป็นผู้สืบสันดานของบิดา

อนึ่งบุตรที่เกิดระหว่างสมรสนี้ย่อมมีความถึงบุตรที่เกิดภายในสามร้อยสิบวันนับแต่การสมรสของบิดามารดาสิ้นสุดลงด้วย ไม่ว่าจะสิ้นสุดด้วยเหตุการณ์หย่าตาย ศาลมีคำพิพากษาเพิกถอนการสมรสหรือพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ โดยเด็กนั้นจะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นอดีตสามีของมารดาเด็ก แต่หากมารดาเด็กสมรสภายในสามร้อยสิบวันเด็กนั้นจะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของสามีใหม่ของมารดาเด็ก

1.2 บุตรไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือบุตรนอกสมรส (ของบิดา)

ได้แก่ บุตรอันเกิดจากหญิงในขณะที่มิได้สมรสกับชาย หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “บุตรนอกสมรส” บุตรไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่มีฐานะเป็นผู้สืบสันดานของบิดาจึงไม่มีสิทธิรับมรดกของบิดา เว้นแต่เป็นบิดาจะได้ทำให้เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายในภายหลัง ด้วยวิธีหนึ่งวิธีใดดังต่อไปนี้

1.2.1 บิดามารดาได้จดทะเบียนสมรสกัน(ภายหลังเด็กเกิด)

1.2.2 บิดาได้จดทะเบียนรับรองว่าเด็กเป็นบุตร

1.2.3 ศาลมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าชายเป็นบิดา

การเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายทั้งสามกรณีข้างต้นกฎหมายให้ผลย้อนหลังในไปในวันที่เด็กเกิด ซึ่งทำให้เด็กนั้นมีฐานะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดาตั้งแต่วันที่เด็กเกิด การเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายวิธีแรกกับวิธีที่สองนั้นต้องกระทำก่อนบิดาถึงแก่ความตายดังนั้นบุตรจึงมีฐานะเป็นผู้สืบสันดานในขณะที่บิดาถึงแก่ความตายไม่มีปัญหาว่าเป็นผู้สืบสันดานหรือไม่ ส่วนการเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายในภายหลังโดยวิธีที่สามนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้หากการฟ้องคดีว่าชายเป็นบิดากระทำภายหลังที่บิดาถึงแก่ความตาย เพราะในขณะที่บิดาถึงแก่ความตายเด็กยังมิได้มีฐานะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดาจึงไม่มีฐานะเป็นผู้สืบสันดานจึงยังไม่มีสิทธิได้รับมรดก ซึ่งเครือญาติของบิดาอาจจะไม่แบ่งมรดกให้แก่เด็กก็เป็นได้เพราะไม่รู้ว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายจริงหรือไม่ ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนด

ว่า ถ้าการฟ้องคดีได้กระทำภายในอายุความมรดกคือ ภายใน 1 ปี นับแต่บิดาเด็กได้ถึงแก่ความตาย แม้ว่าศาลจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าชายเป็นบิดาภายหลังก็ตาม กฎหมายก็ให้สิทธิเด็กในการได้รับมรดกของบิดาได้ เพราะถือเสมือนหนึ่งว่าเครือญาติของบิดาได้รู้แล้วที่กำลังมีการฟ้องคดีไม่ควรที่จะแบ่งมรดกไปโดยไม่รอผลของคำพิพากษาของศาล หากเครือญาติของบิดาไม่รอผลของคำพิพากษาของศาลผิดแบ่งมรดกไป ถ้าต่อมาศาลได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าเด็กเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดาเจ้ามรดก เด็กนั้นสามารถเรียกร้องมรดกส่วนของตนจากเครือญาติของบิดาได้ โดยถือว่าเครือญาติของบิดาแบ่งมรดกไปโดยมิชอบด้วยกฎหมายเป็นลาภมิควรได้ซึ่งรับไว้โดยไม่สุจริต

1.3 บุตรบุญธรรม กฎหมายถือว่าบุตรบุญธรรมนั้นในฐานะเป็นผู้สืบสันดานของผู้รับบุตรบุญธรรมเช่นเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดกดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1627 **“บุตรนอกกฎหมายที่บิดาได้รับรองแล้วและบุตรบุญธรรมนั้น ให้ถือว่าเป็นผู้สืบสันดาน เหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายนี้”** แต่ทั้งนี้บุตรบุญธรรมจะมีฐานะเป็นผู้สืบสันดานหรือเป็นทายาทเฉพาะแต่ผู้ที่รับบุตรบุญธรรมเท่านั้น

1.4 บุตรนอกสมรสที่บิดาได้รับรองโดยพฤตินัย การรับรองโดยพฤตินัย ได้แก่ การรับรองตามความเป็นจริงว่าเด็กนั้นเป็นบุตร โดยมีได้จดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตร เช่น พามาจดาเด็กไปโรงพยาบาลขณะตั้งครรภ์ บิดาไปแจ้งทะเบียนคนเกิดว่าเป็นบุตร ให้ใช้นามสกุลของตนเอง ยอมรับในวงสังคมว่าเด็กนั้นเป็นบุตรของตนเอง บิดายอมให้บุตรเรียกว่าบิดา

2. บิดามารดา

บุคคลซึ่งจะมีฐานะเป็นบิดาของเจ้ามรดก ได้แก่บุคคลซึ่งมีฐานะดังต่อไปนี้บิดา ได้แก่

1. ชายที่จดทะเบียนสมรสกับมารดาของเจ้ามรดก
2. ชายที่จดทะเบียนรับเด็ก เป็นบุตร ตามมาตรา 1547
3. ชายที่ศาลพิพากษาว่ามีฐานะเด็กเป็นบุตร

มารดา นั้นกฎหมายกำหนดว่ามารดาที่ให้กำเนิดเจ้ามรดก ย่อมเป็นมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายเสมอโดยไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนกับบิดาของเจ้ามรดก หรือจดทะเบียนรับรองเจ้ามรดกอีก

อนึ่งบิดา มารดาบุญธรรมของเจ้ามรดกกฎหมายไม่ถือว่ามีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมในฐานะบิดามารดา ดังนั้นจึงไม่มีสิทธิรับมรดกของบุตรซึ่งเป็นเจ้ามรดก

3. พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกับเจ้ามรดก หมายถึง บุคคลที่เกิดจากบิดามารดาเดียวกันกับเจ้ามรดก

4. พี่น้องร่วมแต่บิดา หรือมารดากับเจ้ามรดก หมายถึง บุคคลที่เกิดจากบิดา หรือมารดาคนเดียวกัน

5. ปู่ ย่า ตา ยาย

6. ลุง ป้า น้า อา

ทายาทโดยธรรมประเภทญาติที่จะมีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตาย ได้แก่ ทายาทที่อยู่ในลำดับต้น เท่านั้นทายาทลำดับที่อยู่ในลำดับถัดลงมาไม่มีสิทธิได้รับมรดก อาทิเช่น ถ้าเจ้ามรดกมีบุตร ซึ่งเป็นลำดับที่ 1 พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกับเจ้ามรดกไม่มีสิทธิได้รับมรดก นับเดียวกัน ลุง ป้า น้า อา ซึ่งเป็นทายาทลำดับ 6 ของเจ้ามรดกจะมีสิทธิได้รับมรดกต่อเมื่อ เจ้ามรดกไม่มีทายาทตั้งแต่ลำดับ 1 ผู้สืบสันดาน จนถึงลำดับ 5 ปู่ ย่า ตา ยาย

แต่ทั้งนี้ มีข้อยกเว้นเดียว คือ กรณีที่เจ้ามรดกมีทายาทลำดับ 1 ผู้สืบสันดาน และทายาทลำดับ 2 บิดามารดา เช่นนี้ บิดามารดาของเจ้ามรดก กับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกจะมีสิทธิได้รับมรดกพร้อมกัน โดยกฎหมายให้บิดา มารดา แต่ละคนมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งมรดกเท่ากับบุตรหนึ่งคน

7. สิทธิโดยธรรมในการรับมรดกแทนที่

โดยปกติบุคคลซึ่งจะมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกจะต้องมีฐานะเป็นทายาทไม่ว่าจะเป็นทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม สำหรับบุคคลซึ่งจะเป็นทายาทโดยธรรมจะต้องเป็นบุคคลซึ่งมีฐานะดังที่กฎหมายกำหนดไว้ตามมาตรา 1629 บุคคลอื่นซึ่งมิได้มีฐานะดังกล่าวหาได้มีฐานะเป็นทายาทของเจ้ามรดกแต่อย่างใด อาทิเช่น ลูกพี่ลูกน้องหรือลูกของลุงของอาของเจ้ามรดกหาได้มีฐานะเป็นทายาทลำดับหนึ่งลำดับใดตามมาตรา 1629 กับเจ้ามรดกเลย แต่ลูกของลุงของอา อาจมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกได้โดยอาศัยสิทธิการเข้ารับมรดกแทนที่ลุง หรืออาตามมาตรา 1639 ดังที่บัญญัติว่า **“ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตาย หรือถูกจำกัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานก็ให้ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่ ถ้าผู้สืบสันดานคนใดของบุคคลนั้นถึงแก่ความตายหรือถูกจำกัดมิให้รับมรดกเช่นเดียวกัน ก็ให้ผู้สืบสันดานของผู้สืบสันดานนั้นรับมรดกแทนที่ และให้มารับมรดกแทนที่กันเฉพาะส่วนแบ่งของบุคคลเป็นราย ๆ สืบต่อกันเช่นนี้ไปจนหมดสาย”**

เหตุที่จะทำให้เกิดการรับมรดกแทนที่

การที่จะเกิดสิทธิในการรับมรดกแทนที่ได้แก่ เหตุหนึ่งเหตุใดดังต่อไปนี้เท่านั้น

1. บุคคลที่จะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก หรือ
2. บุคคลที่จะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) ถูกจำกัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความตายตามมาตรา 1605 และมาตรา 1606

การเสียชีวิตในการรับมรดกด้วยเหตุอื่นไม่ทำให้ผู้สืบสันดานของทายาทที่เสียชีวิตเกิดสิทธิการรับมรดกแทนที่

ทายาทที่จะถูกรับมรดกแทนที่

บุคคลที่ถูกรับมรดกแทนที่ ได้แก่ บุคคลซึ่งจะเป็นทายาทโดยธรรมตาม ม.1629 (1) (3) (4) และ (6) เท่านั้น ส่วนบุคคลอื่นนอกจากนี้แม้จะถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตายก็ไม่เกิดการรับมรดกแทนที่ อันได้แก่

1. ทายาทโดยธรรมประเภทญาติตามมาตรา 1629 (2) และ (5) ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1641 **“ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (2) หรือ (5) ถึงแก่ความตาย หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตายถ้ามีทายาทในลำดับเดียวกันยังมีชีวิตอยู่ ก็ให้ส่วนแบ่งทั้งหมดตกให้แก่ทายาทนั้นเท่านั้น ห้ามมิให้มีการรับมรดกแทนที่กันต่อไป”** เหตุที่กฎหมายมิให้เกิดการรับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรมในลำดับ (2) และ (5) เนื่องจากหากให้มีการรับมรดกแทนที่ในทายาททั้งสองลำดับ จะมีทำให้บุคคลซึ่งจะเป็นทายาทโดยธรรมลำดับต่างกันมีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดกคนเดียวกันพร้อมกันได้ ซึ่งจะขัดกับหลักการตกทอดของมรดกซึ่งถือหลักทายาทลำดับต้นตัดทายาทลำดับรองตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1630 วรรค 1 **“ตราบิตที่มีทายาทซึ่งยังมีชีวิตอยู่ หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ยังไม่ขาดสายแล้วแต่กรณีในลำดับหนึ่ง ๆ ระบุไว้ในมาตรา 1629 ทายาทผู้ที่อยู่ในลำดับถัดลงไปไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกของผู้ตายเลย”**

2. ทายาทโดยธรรมประเภทคู่สมรส เหตุที่กฎหมายมิให้มีการรับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรมประเภทคู่สมรสเพราะบุคคลซึ่งจะรับมรดกแทนที่ให้แก่ ผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกนั่นเองซึ่งมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมในลำดับ (1) ซึ่งมีสิทธิดีกว่าทายาทลำดับอื่นของเจ้ามรดกดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องอาศัยสิทธิรับมรดกแทนที่อีก

3. ทายาทโดยพินัยกรรม เนื่องจากสิทธิในการรับมรดกในฐานะทายาทโดยพินัยกรรมนั้นเป็นสิทธิเฉพาะตัวดังนั้นจึงไม่ตกทอดไปยังผู้สืบสันดานของผู้รับพินัยกรรม ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1642 **“การรับมรดกแทนที่กันนั้น ให้ใช้บังคับแต่ในระหว่างทายาทโดยธรรม”**

บุคคลที่จะเข้ารับมรดกแทนที่

บุคคลซึ่งจะรับมรดกแทนที่ทายาทซึ่งถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดก ได้แก่ ผู้สืบสันดานของทายาทตาม ม.1629 (1) (3) (4) และ (6) ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1639 **“ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตาย หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานก็ให้ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่.....”** ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “ผู้สืบสันดาน” ตามมาตรา 1629 (1)

นอกจากนี้ยังจะต้องมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตกับเจ้ามรดกอีกด้วย ดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 1643 “สิทธิที่จะรับมรดกแทนที่กันนั้นได้เฉพาะแก่ผู้สืบสันดานโดยตรง ....” หากไม่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตกับเจ้ามรดกแล้วแม้จะมีฐานะเป็นผู้สืบสันดานของทายาทตาม มาตรา 1629 (1) (3) (4) และ (6) ก็ไม่อาจรับมรดกแทนที่ทายาทนั้นได้ มิเช่นนั้นแล้วอาจทำให้ บุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือสายโลหิตกับเจ้ามรดกได้รับมรดกของเจ้ามรดกได้ ฉะนั้น บุตรบุญธรรมของทายาทตาม มาตรา 1629 (1) (3) (4) และ (6) จึงไม่มีสิทธิรับมรดก แทนที่

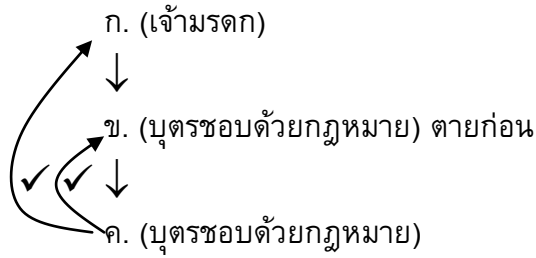
คำพิพากษาฎีกาที่ 773/2528 ผู้สืบสันดานโดยตรงตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1643 หมายถึงผู้สืบสันดานในทางสืบสายโลหิตโดยแท้จริง บุตรบุญธรรมนั้นกฎหมายถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย มีสิทธิได้รับ มรดกของผู้รับบุตรบุญธรรมแต่บุตรบุญธรรมหาใช่ผู้สืบสันดานโดยตรงของผู้รับบุตรบุญธรรมไม่ จึงไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ผู้รับบุตรบุญธรรม

คำพิพากษาฎีกาที่ 2495/2540 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์ มาตรา 1643 ที่กำหนดให้สิทธิที่จะรับมรดกแทนที่กันได้เฉพาะแก่ผู้สืบสันดานโดยตรง นั้นหมายความว่าผู้สืบสันดานโดยสายโลหิตอันแท้จริงเท่านั้น ส่วนบุตรบุญธรรม แม้ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 จะให้ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วย กฎหมายก็ตาม ก็หมายความว่า บุตรบุญธรรมเป็นทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629(1) และมีสิทธิได้รับมรดกของผู้รับบุตรบุญธรรมเท่านั้น หากมีผล ทำให้บุตรบุญธรรม มีสิทธิรับมรดกแทนที่ผู้รับบุตรบุญธรรมด้วยไม่ เพราะไม่ใช่เป็นผู้สืบสันดาน โดยตรง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1643 ดังนั้น เมื่อผู้ร้องเป็นบุตรบุญ ธรรมของ จ. ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันกับเจ้ามรดก และ จ. ถึงแก่ความตายไปก่อน เจ้ามรดกแล้วเช่นนี้ ผู้ร้องย่อมไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกแทนที่ จ. ได้ เพราะผู้ร้องไม่ใช่ ผู้สืบสันดานโดยตรงของ จ. ผู้ร้องจึงไม่ใช่ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินมรดกของเจ้ามรดก ในอันที่จะร้องต่อศาลขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกของเจ้ามรดก ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์ มาตรา 1713

คำพิพากษาฎีกาที่ 381/2538 ม. และโจทก์ที่ 1 ได้แสดงความ เกี่ยวข้องฉันบิดากับบุตร โดยให้ความอุปการะเลี้ยงดูให้ใช้นามสกุลเดียวกัน เป็นพฤติการณ์ที่รู้ กันโดยทั่วไปตลอดมาว่าโจทก์ที่ 1 เป็นบุตรโจทก์ที่ 1 จึงเป็นบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรอง แล้ว ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเป็นทายาทโดยธรรมมีสิทธิรับมรดกของ ม. แต่เมื่อ ม. ซึ่งเป็นบุตร ของเจ้ามรดกตายไปก่อนเจ้ามรดก โจทก์ที่ 1 จึงมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกแทนที่ ม. ได้

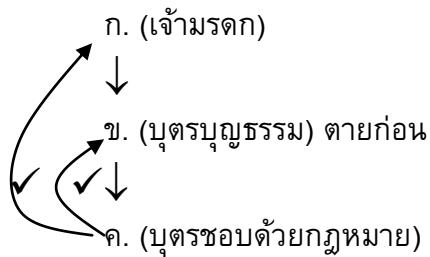
ตัวอย่าง ก เจ้ามรดกมีบุตรชอบด้วยกฎหมายคือ ข ส่วน ข นั้นมีบุตรชอบด้วยกฎหมาย ได้แก่ ค ถ้า ข ถึงแก่ความตายก่อน ก เช่นนี้ ค จะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ ข หรือไม่ ลำดับแรก ให้พิจารณาว่า ข มีฐานะเป็นทายาทของ ก ตามมาตรา 1629 (1) หรือ ลำดับต่อไปให้พิจารณา

ว่า ค มีฐานะเป็นผู้สืบสันดานของ ข หรือไม่ และลำดับสุดท้ายให้พิจารณาว่า ค มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือเครือญาติกับ ก เจ้ามรดกหรือไม่

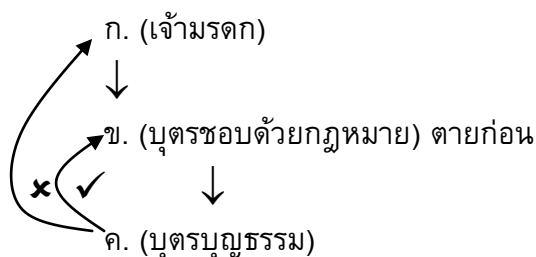
จากข้อเท็จจริงจะพิจารณาได้ว่า ข นั้นมีฐานะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของ ก ดังนั้นจึงมีฐานะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) ส่วน ค ก็มีฐานะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของ ข เช่นเดียวกัน และมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือทางเครือญาติกับ ก เช่นนี้ ค สามารถรับมรดกแทนที่ ข ได้

ถ้าข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปว่า ข มีฐานะเป็นบุตรบุญธรรมของ ก จะทำให้ ค สามารถรับมรดกแทนที่ ข หรือไม่

จากข้อเท็จจริงจะพิจารณาได้ว่า ข นั้นมีฐานะเป็นผู้สืบสันดานของ ก ตามมาตรา 1627 มีฐานะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) ส่วน ค มีฐานะเป็นผู้สืบสันดานของ ข เพราะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย และ ค ก็มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือเครือญาติกับ ก แม้ว่าจะคนละสายเลือดก็ตาม เพราะการที่ ก รับ ข เป็นบุตรบุญธรรมของตนก็เสมือนหนึ่งว่านับ ข เป็นสายเลือดแท้ๆของตนเอง ดังนั้นเมื่อนับ ข เป็นบุตรก็ย่อมจะนับ ค ซึ่งเป็นบุตรของ ข เป็นหลานเช่นเดียวกัน

สมมติเปลี่ยนข้อเท็จจริงใหม่ว่า ค เป็นบุตรบุญธรรมของ ข เช่นนี้ ค จะรับมรดกแทนที่ ข ได้หรือไม่

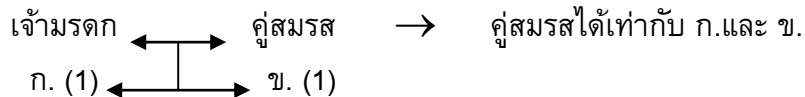
ข้อเท็จจริงจะพิจารณาได้ว่า ข นั้นมีฐานะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) ของ ก ส่วน ค มีฐานะเป็นผู้สืบสันดานของ ข ตามมาตรา 1627 แต่ ค ไม่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือเครือญาติกับ ก เพราะการที่ ข รับ ค เป็นบุตรบุญธรรมนั้นมิได้หมายความว่า ก จะรับ ค เป็นหลานของตนด้วย นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากมาตรา 1598/26 การรับบุตรบุญธรรมมีผลระหว่างผู้รับบุตรธรรมกับบุตรบุญธรรมเท่านั้น ดังนั้น ค จึงรับมรดกแทนที่ ข ไม่ได้

8. ส่วนแบ่งในกองมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมประเภทญาติกับคู่สมรส ม.1635

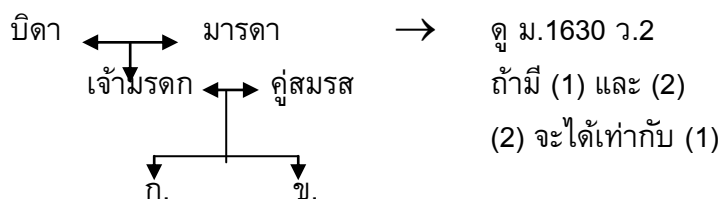
ถ้าขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย เจ้ามรดกยังคงมีคู่สมรสซึ่งยังมีชีวิตอยู่ ส่วนแบ่งในกองมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมประเภทญาติและคู่สมรสเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1635

(1) ถ้ามีเจ้ามรดกมีทายาทตามมาตรา 1629 (1) ซึ่งยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่แล้วแต่กรณี คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นมีสิทธิได้ส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งว่าตนเป็นทายาทชั้นบุตร ในกรณีที่เจ้ามรดกมีผู้สืบสันดาน และคู่สมรสในขณะถึงแก่ความตาย ไม่ว่าเจ้ามรดกจะมีทายาทตามมาตรา 1629 (2) หรือไม่ กฎหมายให้คู่สมรสได้รับส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งว่าคู่สมรสของเจ้ามรดกเป็นบุตรอีกคนหนึ่งคน

ตัวอย่าง ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย เจ้ามรดกมีคู่สมรสซึ่งยังมีชีวิตอยู่ และมีผู้สืบสันดาน 2 คนคือ ก. และ ข. เช่นนี้คู่สมรสของเจ้ามรดก ก. และ ข. จะได้รับส่วนแบ่งในกองมรดกเท่าๆกันคนละ 1 ส่วน

ตัวอย่าง ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย เจ้ามรดกมีคู่สมรสซึ่งยังมีชีวิตอยู่ มีผู้สืบสันดานสองคนคือ ก. และ ข. และมีบิดามารดาซึ่งยังมีชีวิตอยู่ เช่นนี้ ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายเจ้ามรดกมีทายาทลำดับ (1) อยู่สองคนคือ ก. และ ข. มีทายาทลำดับ (2) อยู่สองคน คือ บิดา และมารดา ซึ่งไม่ตัดกันตามมาตรา 1630 ว.2 และ คู่สมรสได้รับส่วนแบ่งเสมือนเป็นบุตรอีกคนหนึ่งคน ดังนั้น กองมรดกจะแบ่งเป็น 5 ส่วนเท่าๆกัน คือ ก. ข. บิดา มารดา และคู่สมรสของเจ้ามรดก

(2) ถ้าเจ้ามรดกมีทายาทตามมาตรา 1629 (3) และทายาทนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือผู้รับมรดกแทนที่หรือถ้าไม่มีทายาทตามมาตรา 1629 (1) แต่มีทายาทตามมาตรา 1629

(2) แล้วแต่กรณี คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นมีสิทธิได้รับมรดกกึ่งหนึ่ง ถ้าเจ้ามรดกมีทายาทลำดับที่ (2) หรือ (3) ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ และไม่มีทายาทลำดับ (1) คู่สมรสของเจ้ามรดกได้รับมรดกกึ่งหนึ่งของกองมรดกของผู้ตาย อีกกึ่งหนึ่งตกทอดให้แก่ทายาทลำดับที่ (2) หรือ (3) แล้วแต่กรณีโดย ถ้าทายาทในลำดับนั้นมีหลายคน ทายาทเหล่านั้นชอบที่จะได้รับส่วนแบ่งเท่ากันตามมาตรา 1633

ตัวอย่าง ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย เจ้ามรดกมีบิดาและมารดาซึ่งยังคงมีชีวิตอยู่ทั้งสองคน และมีคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ไม่มีบุตรหรือผู้รับมรดกแทนที่เช่นนี้ คู่สมรสได้รับมรดกกึ่งหนึ่งของกองมรดก ส่วนที่เหลือตกทอดให้แก่ บิดามารดาของเจ้ามรดกซึ่งแบ่งกันคนละครึ่ง

จากตัวอย่างข้างต้น ถ้าเจ้ามรดกยังมีพี่น้องร่วมบิดามารดาซึ่งเป็นทายาทลำดับ (3) จำนวน 1 คนในขณะที่ถึงแก่ความตาย ส่วนแบ่งกองมรดกระหว่างคู่สมรสกับทายาทโดยธรรมประเภทญาติของเจ้ามรดกยังคงเป็นเช่นเดิม ทั้งนี้เพราะทายาทลำดับ (3) ไม่มีสิทธิได้รับมรดกตามมาตรา 1630 เนื่องจากมีทายาทลำดับก่อนตนอยู่ คือ บิดามารดา

พี่น้องร่วมบิดามารดาจะมีสิทธิได้รับมรดกต่อเมื่อไม่มีทายาทลำดับก่อนตนอยู่ ซึ่งหากสมมติข้อเท็จจริงใหม่ว่า เจ้ามรดกไม่มีทายาทลำดับ (2) เช่นนี้ คู่สมรสได้รับส่วนแบ่งกองมรดกกึ่งหนึ่ง และอีกกึ่งหนึ่งตกทอดแก่พี่น้องร่วมบิดามารดาซึ่งในกรณีนี้มีจำนวน 1 คน ก็รับส่วนแบ่งกึ่งหนึ่งนั้นไปทั้งหมดตามมาตรา 1633

(3) ถ้าเจ้ามรดกมีทายาทตามมาตรา 1629 (4) หรือ (6) และทายาทนั้นยังมีชีวิตอยู่ หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ หรือมีทายาทตามมาตรา 1629 (5) แล้วแต่กรณีคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นมีสิทธิได้รับมรดกสองในสามส่วน กรณีที่เจ้ามรดกไม่มีทายาทลำดับ (1) ลำดับ (2) และลำดับ (3) แต่มีทายาทลำดับ (4) หรือ (5) หรือ (6) ซึ่งแน่นอนว่าทายาทในลำดับ (6) จะมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งมรดกต่อเมื่อผู้ตายไม่มีทายาทลำดับ (1) - (5) คู่สมรสจะมีสิทธิได้รับมรดกสองในสามส่วน ส่วนที่เหลือก็จะตกทอดแก่ทายาทลำดับ (4) หรือ (5) หรือ (6) แล้วแต่กรณี ถ้าทายาทในลำดับนั้นมีหลายคน ทายาทเหล่านั้นชอบที่จะได้รับส่วนแบ่งเท่ากันตามมาตรา 1633

(4) ถ้าไม่มีทายาทโดยธรรมประเภทญาติเลย คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นมีสิทธิได้รับมรดกทั้งหมด การได้รับมรดกทั้งหมดของคู่สมรสในที่ หมายถึง ได้รับมรดกทั้งหมดในส่วนที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม หากเจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมไว้ คู่สมรสจะมีสิทธิได้รับมรดกในส่วนที่เจ้ามรดกไม่ได้จำหน่ายไปโดยพินัยกรรมทั้งหมด

9. กองมรดกที่จะแบ่งให้แก่ทายาทได้แก่ อะไรบ้าง

ป.พ.พ. มาตรา 1600 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ กองมรดกของผู้ตายได้แก่ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดทั้งสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ เว้นแต่ตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้ว เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้”

ดังนั้นสิ่งที่จะเป็นกองมรดกของผู้ตายจึงได้แก่

ก. ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย อันได้แก่ ทรัพย์สินที่มีรูปร่าง เช่น รถ บ้าน ที่ดิน เครื่องประดับ เงิน ฯลฯ เป็นต้น และทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่างอันได้แก่ สิทธิอันผูกพันอยู่กับสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ เช่น ภาระจำยอม สิทธิครอบครอง

ข. สิทธิต่างๆของผู้ตาย อันได้แก่ สิทธิเรียกร้องซึ่งผู้ตายมีเหนือบุคคลอื่นในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลนั้นกระทำการ จดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สิน เช่น สิทธิของผู้ให้กู้ในการที่จะเรียกให้ผู้กู้คืนเงินให้แก่ตน สิทธิของผู้ซื้อที่จะเรียกร้องให้ผู้ขายส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินให้แก่ตน หรือสิทธิของผู้ขายที่จะเรียกร้องให้ผู้ซื้อชำระราคาสินค้าให้แก่ตน เป็นต้น

ค. หน้าที่ของผู้ตาย อันได้แก่ สิ่งที่ผู้ตายจะต้องกระทำการ จดเว้นกระทำการ ชำระหนี้ให้แก่บุคคลอื่น(เจ้าหนี้) เช่น ผู้ซื้อมีหน้าที่ชำระราคาสินค้าให้แก่ผู้ขาย ส่วนผู้ขายก็มีหน้าที่ส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ เป็นต้น

ง. ความรับผิดชอบของผู้ตาย อันได้แก่ สิ่งที่ผู้ตายจะต้องชดใช้ด้วยทรัพย์สินของตนอันเนื่องมาจากการไม่ชำระหนี้ การผิดสัญญา การทำละเมิด ฯลฯ เป็นต้น เช่น ก่อนที่ผู้ตายจะถึงแก่ความตาย ผู้ตายได้กระทำโดยประมาทขັບรถชนบุคคลอื่นได้รับบาดเจ็บ ผู้ตายย่อมมีความรับผิดชอบที่จะต้องชดใช้สินไหมทดแทนอันได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล ค่าประกอบภาระงานแก่บุคคลนั้น เช่นนี้หากผู้ตายถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ได้รับความเสียหาย ความรับผิดชอบย่อมเป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทของผู้ตาย

ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบประการต่างๆข้างต้นจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ต้องไม่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ไม่ว่าจะโดยกฎหมายหรือโดยสภาพ

1.1 ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามกฎหมายเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ หมายความว่า มีบทบัญญัติของกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้งว่าเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตาย อาทิเช่น สิทธิอาศัยตามมาตรา 1404 สิทธิเก็บกิน ตามมาตรา 1418 ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา 1431 สิทธิเหนือพื้นดิน ตามมาตรา 1400 สิทธิของผู้ยืมในการจะใช้ทรัพย์สินที่ยืม ตามมาตรา 648

คำพิพากษาฎีกาที่ 1008/2537 สัญญาเช่าเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เช่า ย่อมเป็นอันสิ้นสุดลงเมื่อผู้เช่าตายไม่เป็นมรดกที่จะตกทอดแก่ทายาท

1.2 ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบซึ่งโดยสภาพเป็นการเฉพาะตัวของ ผู้ตายโดยสภาพ หมายความว่า โดยสภาพของสิ่งดังกล่าวมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวของ ผู้ตาย กล่าวคือ สิ่งนั้นให้ความสำคัญกับตัวบุคคลมากกว่าทรัพย์สิน อาทิเช่น ในสัญญาเช่าสิทธิของผู้ เช่าในอันจะใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่า ย่อมมีลักษณะที่เป็นการเฉพาะตัว เพราะการที่ผู้ให้ เช่าจะให้บุคคลใดเช่าทรัพย์สินของตน ผู้ให้เช่าย่อมต้องพิจารณาว่าผู้เช่าจะสงวนรักษาทรัพย์สินที่ เช่าอย่างที่ตนเองต้องการหรือไม่ ซึ่งผู้เช่าแต่ละคนย่อมมีความประพฤติที่ต่างกัน หรือในสัญญา จ้างแรงงาน หน้าที่ของผู้รับจ้างในการที่จะต้องทำงานให้แก่นายจ้างย่อมมีลักษณะที่เป็นการ เฉพาะตัว เพราะบุคคลแต่ละคนย่อมมีลักษณะ และคุณสมบัติที่แตกต่างกันในการทำงาน

คำพิพากษาฎีกาที่ 2438/2522 จ. มอบอำนาจให้จำเลยนำที่ดิน น.ส.3 มา ประกันตัวผู้ต้องหาต่ออัยการ โดยยอมรับผิดตามสัญญาที่จำเลยทำกับอัยการ จำเลยส่งตัว ผู้ต้องหาตามนัดไม่ได้ อัยการอนุญาตให้เลื่อนกำหนดตามที่ผู้ประกันขอ ก่อนครบกำหนดส่งตัว ครั้งหลังผู้ประกันตาย เป็นการก่อนผู้ประกันรับผิดสัญญา สัญญาประกันไม่ตกทอดไปยังทายาท

2. ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบซึ่งไม่เป็นการเฉพาะตัวของ ผู้ตายโดยแท้ไม่ ว่าจะโดยกฎหมาย หรือโดยสภาพ จะเป็นกองมรดกของผู้ตายต่อเมื่อสิ่งดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้ตายมี อยู่ก่อนที่จะถึงแก่ความตาย ดังพิจารณาได้จากถ้อยคำของกฎหมายที่ว่า “มรดกของบุคคลนั้น” ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1599 วรรคแรก **“เมื่อบุคคลใดตายมรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ ทายาท”** ดังนั้นทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นพร้อม หรือภายหลังที่ผู้ตายถึง แก่ความตาย สิ่งดังกล่าวก็หาเป็นมรดกของผู้ตาย อาทิเช่น เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ เงินที่จะได้ จากสัญญาประกันชีวิต เป็นต้น ซึ่งการพิจารณาว่าสิ่งใดจะเป็นสิ่งที่ผู้ตายมีอยู่ก่อนตายหรือไม่ นั้น จะใช้เกณฑ์สิทธิเป็นสิ่งที่พิจารณา กล่าวคือ หากสิ่งดังกล่าวเกิดขึ้น หรือผู้ตายมีสิทธิได้รับ ก่อนตาย แม้ว่าผู้ตายจะยังไม่ได้มาไว้ในความครอบครอง ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ผู้ตายมีอยู่ก่อนตาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 919/2495 เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่กรรม สิทธิในทางทรัพย์สิน ของผู้ตายย่อมตกทอดไปยังทายาททันที ฉะนั้นทายาทจึงมีสิทธิที่จะไถ่ถอนทรัพย์สินที่ผู้ตาย ขายฝากไว้ได้ (สิทธินั้นการไถ่ถอนทรัพย์สินเป็นสิทธิซึ่งเกิดขึ้นก่อนที่เจ้ามรดกจะถึงแก่ความตาย – ผู้เขียน)

คำพิพากษาฎีกาที่ 1953/2515 เงินสะสมเป็นเงินที่ทางราชการหักเก็บไว้จาก เงินเดือนข้าราชการทุกเดือนและจ่ายคืนให้ เมื่อข้าราชการนั้นออกจากราชการเงินสะสมจึงเป็น มรดกของผู้ตาย เพราะเป็นเงินที่ผู้ตายมีอยู่ในขณะที่ผู้ตายถึงแก่ความตาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 426/2526 สิทธิเรียกร้องค่าชดเชยซึ่งนายจ้างต้องจ่าย ให้แก่ลูกจ้างเมื่อเลิกจ้างเป็นสิทธิอย่างหนึ่งซึ่งถือได้ว่าเป็นมรดก ย่อมตกทอดแก่โจทก์ซึ่งเป็น ทายาทของลูกจ้างผู้ถึงแก่กรรมได้ (สิทธิในการจะไต่ค่าชดเชยเกิดขึ้นก่อนที่ลูกจ้างจะถึงแก่ ความตาย-ผู้เขียน)

ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับ หรือเนื่องจากความตายของ เจ้ามรดก อาทิเช่น เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ หรือเงินที่ผู้ตายซึ่งประสบอุบัติเหตุจะได้รับจาก สัญญาประกันชีวิต หรือสิ่งที่เกิดภายหลังที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย เช่น ดอกเบี้ย เงินปันผล ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย เหล่านี้มีได้เป็นสิ่งที่ผู้ตายมีอยู่ก่อนตาย ดังนั้นจึง ไม่ใช่กองมรดกของผู้ตาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1131/2506 เมื่อปรากฏว่าเงินทุนสงเคราะห์(ท.ส.ค.)ของผู้ปฏิบัติงานในการรถไฟ เป็นเงินที่เก็บจากผู้ปฏิบัติงานร้อยละ 5 ของเงินเดือนทุกเดือน และการรถไฟจ่ายสมทบอีกมีจำนวนร้อยละ 10 ถ้าผู้ปฏิบัติงานต้องออกจากงานนอกจากถูกไล่ออก ให้จ่ายให้ผู้ปฏิบัติงานรวมทั้งดอกเบี้ยและกองทุนจ่ายเพิ่มให้อีกเป็นจำนวนเท่ากันนั้น เห็นได้ว่า เงินสงเคราะห์นี้เป็นเงินที่ผู้ปฏิบัติงานมีสิทธิได้รับอยู่ก่อนแล้ว หากผู้นั้นตายลงก็ย่อมตกเป็นมรดก (เหตุที่จะได้รับมิได้เกิดขึ้นจากความตายของเจ้ามรดก ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ผู้ตายมีอยู่ก่อนตายจึงเป็นมรดก -ผู้เขียน)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 132/2507 เงินทุนสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลืองานศพและอุปการะบุตรของผู้ตายโดยเฉพาะ ซึ่งองค์การ ช.พ.ค. จะจ่ายให้เมื่อสมาชิกถึงแก่ความตายนั้น มิใช่กองมรดกของผู้ตาย ผู้ตายไม่มีอำนาจแสดงเจตนาโดยพินัยกรรมส่งเสียมันได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1166/2510 ขอลาออกจากราชการตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2517 และทางราชการอนุญาตให้ออกได้ตั้งแต่วันนั้น แม้คำสั่งอนุญาตนั้นจะออกเมื่อหลังจากผู้นั้นตายไปแล้ว สิทธิที่ผู้นั้นจะได้รับบำเหน็จก็มีมาตั้งแต่วันที่ได้รับอนุญาตให้ออกจากราชการแล้ว เมื่อผู้นั้นตายสิทธิในการได้รับบำเหน็จจึงเป็นสิทธิอย่างหนึ่งในกองมรดกซึ่งผู้นั้นมีอยู่ ขณะถึงแก่ความตาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1600 จึงแสดงเจตนาโดยพินัยกรรมกำหนดให้สิทธิในบำเหน็จนั้นตกแก่ผู้รับพินัยกรรมได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1646 (สิทธิที่ผู้ตายจะได้รับบำเหน็จเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ได้รับอนุญาตให้ลาออก แม้ว่าจะยังไม่ได้รับมา ก็เป็นมรดกของผู้ตาย-ผู้เขียน)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1953/2515 ในกรณีที่ข้าราชการตายในระหว่างรับราชการ และทางราชการจะจ่ายเงินช่วยเหลือให้เป็นจำนวนสามเท่าของอัตราเงินเดือน ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการจ่ายเงินเดือนนั้น เงินช่วยเหลือนี้มีใช้เงินเดือนของข้าราชการ และก็มีใช้เงินอันเป็นมรดกของข้าราชการที่ตายนั้นด้วย จึงไม่อยู่ในความรับผิดชอบในหนี้สินของข้าราชการผู้ตาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2401/2515 เงินสงฆารานุเคราะห์เป็นเงินที่ผู้รับประโยชน์จะได้รับหลังจากที่สมาชิกขององค์การสงเคราะห์ข้าราชการกรมไปรษณีย์โทรเลขถึงแก่ความตายแล้ว มิใช่ทรัพย์สินที่สมาชิกผู้ตายมีอยู่ในขณะที่ถึงแก่ความตายจึงไม่เป็นมรดกของผู้ตาย แม้เงินสงฆารานุเคราะห์จะไม่เป็นมรดกของสมาชิกผู้ตาย แต่ในกรณีที่ผู้รับประโยชน์ตายก่อนสมาชิกและข้อบังคับกรมไปรษณีย์โทรเลขมิได้ระบุไว้ว่าจะให้จ่าย เงินสงฆารานุเคราะห์แก่ผู้ใด ก็ควรจ่ายเงินนั้นแก่ทายาทโดยธรรมของสมาชิกผู้ตายเสมือนหนึ่งทรัพย์สินมรดก

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ลักษณะมรดก ซึ่งเป็นบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งในอันที่จะใช้บังคับแก่เงินนี้ (เงินสงฆารานุเคราะห์เป็นเงินที่จะได้เมื่อสมาชิกถึงแก่ความตาย ดังนั้นจึงไม่เป็นมรดกของผู้ตาย-ผู้เขียน)

ดังนั้นการพิจารณาว่า ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบใดว่ามีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยกฎหมายหรือกฎหมายหรือไม่ จะต้องพิจารณาตามชนิดของกองมรดกเป็นกรณีไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิ หน้าที่ อันเกิดจากนิติกรรมสัญญาซึ่งจะต้องพิจารณาว่า สิทธิใด หน้าที่ใดมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยสภาพ หรือโดยกฎหมายหรือไม่

สรุปได้ว่า ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบที่จะเป็นมรดกของของผู้ตายต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นสิ่งที่ผู้ตายมีอยู่ก่อนตาย และ
2. สิ่งนั้นไม่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายไม่ว่าโดยสภาพหรือโดยกฎหมาย

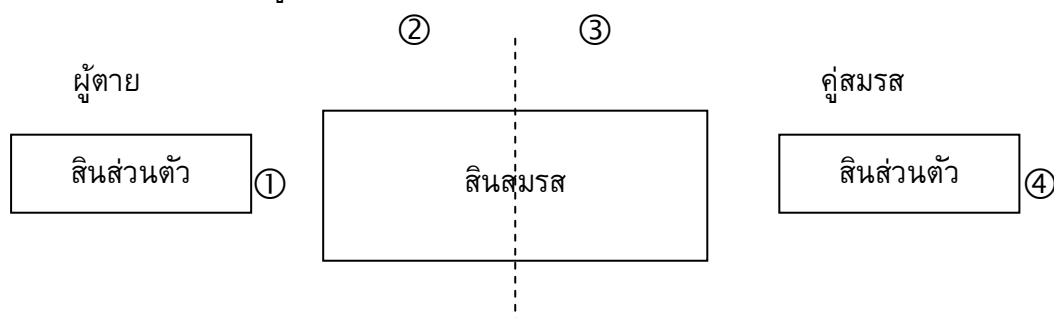
กรณีที่เจ้ามรดกมีหนี้สินที่ก่อไว้ก่อนตาย มากกว่าทรัพย์สินมรดก หรือมีแต่หนี้สิน ไม่มีทรัพย์สินมรดกตกทอดแก่ทายาทเลย อย่างนี้ทายาทก็ไม่ต้องรับผิดชอบใช้เกินกว่าทรัพย์สินมรดกที่ตกทอดแก่ทายาท เช่น ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายตีราคาออกมาเป็นตัวเงินได้ 1 แสนบาท ส่วนหนี้สินนั้นมี 1 แสน 2 หมื่นบาท เช่นนี้ ทายาทต้องรับผิดชอบใช้ไม่เกิน 1 แสนบาทเท่านั้น ส่วนอีก 2 หมื่นบาททายาทไม่ต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัว

ถ้าเจ้ามรดกมีคู่สมรส และมีหนี้ร่วมซึ่งได้ก่อไว้ก่อนตาย หนี้ร่วมนั้นจะต้องแบ่งครึ่งระหว่างเจ้ามรดก กับคู่สมรส หนี้ร่วมในส่วนของเจ้ามรดกจะตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทต่อไป

ในกรณีที่ผู้ตายมีคู่สมรสซึ่งยังคงมีชีวิตอยู่ ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายซึ่งจะนำมาแบ่งปันให้แก่ทายาทโดยธรรมประเภทญาติและคู่สมรสของผู้ตาย ต้องเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1625 “ถ้าผู้ตายเป็นผู้สมรสแล้ว การคิดส่วนแบ่งและการปันทรัพย์สินระหว่างผู้ตายกับคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นให้เป็นไปดังนี้

(1) ในเรื่องส่วนแบ่งในทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาให้อยู่ในบังคับของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยการหย่าโดยความยินยอมทั้งสองฝ่ายอันมีบทบัญญัติเพิ่มเติมให้บริบูรณ์ในมาตรา 1637 และ 1638 และโดยเฉพาะต้องอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 1513 ถึง 1517 แห่งประมวลกฎหมายนี้ แต่การคิดส่วนแบ่งนั้นมีผลตั้งแต่วันที่การสมรสได้สิ้นไปด้วยเหตุความตายนั้น....”

กล่าวโดยสรุปคือ กองมรดกของเจ้ามรดกกรณีที่มีคู่สมรส ได้แก่ สินส่วนตัวของผู้ตาย และกึ่งหนึ่งของสินสมรสของผู้ตาย

กองมรดกของผู้ได้แก่ ส่วน ① และ ② เท่านั้น

10. การจัดการมรดก

ได้แก่ การแบ่งปันมรดก และรวมถึงการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกด้วยถ้ากองมรดกนั้นมีหนี้สิน การแบ่งมรดกนั้นกฎหมายมิได้บังคับให้ทายาทต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ก่อนแบ่งมรดก ดังนั้นทายาทอาจแบ่งมรดกกันโดยไม่สนใจชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ก็ได้ ซึ่งกรณีเช่นนี้จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหนี้ที่ต้องหาทางเรียกร้องให้ทายาทชำระหนี้ให้แก่ตนเองภายในอายุความมรดก

การแบ่งปันมรดกเป็นหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่จะแบ่งปันมรดกให้แก่ทายาทตามที่กำหนดไว้ในพินัยกรรมหรือตามกฎหมาย แต่หากไม่มีผู้จัดการมรดกทายาทก็สามารถแบ่งปันกันได้ สำหรับวิธีแบ่งปันมรดกมีดังต่อไปนี้

1. ทายาทตกลงแบ่งมรดกโดยต่างเข้าครอบครองทรัพย์สินเป็นส่วนสัด ซึ่งการที่จะถือว่าทายาทได้ตกลงแบ่งมรดกโดยการครอบครองเป็นส่วนสัดนั้น ทายาทแต่ละฝ่ายต่างต่อเคารพสิทธิของกันและกัน ซึ่งอาจจะเกิดจากทายาทได้ตกลงแบ่งทรัพย์สินมรดกกันโดยชัดแจ้ง หรืออาจจะเกิดขึ้นโดยปริยายก็ได้ เช่นก่อนที่เจ้ามรดกจะถึงแก่ความตายได้มีการแบ่งแยกการครอบครองทรัพย์สินมรดกเป็นส่วนสัดอยู่ก่อน และภายหลังหลังจากที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายก็ยังคงครอบครองอย่างนั้นเรื่อยมา อย่างนี้ถือว่าทายาทต่างได้เข้าครอบครองทรัพย์สินมรดกเป็นส่วนสัดแล้ว ถือว่ามีการกองมรดกได้มีการแบ่งเช่นเดียวกัน

เมื่อทายาทได้ตกลงแบ่งมรดกโดยแบ่งแยกการครอบครองแล้วจะมีผลให้ทายาทแต่ละคนได้ทรัพย์สินเป็นของตนโดยเด็ดขาดฝ่ายใดจะเรียกร้องขอให้แบ่งกันใหม่โดยทุกฝ่ายมิได้ยินยอมด้วยหาได้ไม่ แม้ขณะนั้นยังไม่พ้นกำหนดอายุความตามมาตรา 1754 ก็ตาม¹

ดังนั้นการที่ทายาทคนใดคนหนึ่งได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกโดยลำพัง โดยที่ทายาทอื่นมิได้ตกลงด้วย จะถือว่าได้มีการแบ่งแล้วไม่ได้

2. แบ่งโดยเอาทรัพย์สินมรดกออกขายแล้วนำเงินมาแบ่งกัน การแบ่งโดยวิธีนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อทายาทตกลงกันไม่ได้ว่าใครจะได้ทรัพย์สินอะไรหรือได้ส่วนไหน หรือมิฉะนั้นสภาพแห่งทรัพย์สินมรดกไม่เปิดช่องให้แบ่งกันได้โดยวิธีแรก เช่น มรดกเป็นกระบือ 1 ตัว แต่มีทายาท 3 คนและทายาทไม่ตกลงที่จะถือกรรมสิทธิ์ร่วมกัน ก็ต้องขายกระบือเอาเงินมาแบ่งกันตามส่วน²

¹ เฉลิมชัย เกษมสันต์. คำบรรยายกฎหมายแพ่งลักษณะมรดก. สำนักศึกษาอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. 2541 หน้า 225

² เฉลิมชัย เกษมสันต์. เพิ่งอ้าง หน้า 226

3. แบ่งโดยทำสัญญาแบ่งปันทรัพย์สินมรดก การแบ่งปันมรดกในกรณีนี้เป็นกรณีที่ทายาทตกลงแบ่งปันทรัพย์สินมรดกโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ การแบ่งมรดกโดยสัญญานี้ย่อมใช้บังคับได้ทันทีที่ได้มีหลักฐานเป็นหนังสือ

11. อายุความมรดก

อายุความมรดกสำหรับทายาทโดยธรรม

ทายาทโดยธรรมต้องฟ้องให้แบ่งมรดกภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่เจ้ามรดกตายหรือควรจะได้รู้ถึงแก่ความตายของเจ้ามรดก หรือภายใน 10 ปี นับแต่ที่เจ้ามรดกตายตามมาตรา 1745 ยกเว้นแต่ทายาทโดยธรรมฟ้องให้แบ่งมรดกในส่วนที่ตนเองได้รวมครอบครองก็ไม่จำเป็นต้องฟ้องภายในกำหนด 1 ปี นับแต่เจ้ามรดกตาย แต่ให้ฟ้องภายใน 1 ปี นับแต่วันที่แบ่งมรดกให้ (นับแต่วันโต้แย้งสิทธิ) แทน ตามมาตรา 1748 วรรคหนึ่งซึ่งบัญญัติว่า “ทายาทคนใดครอบครองทรัพย์สินมรดกซึ่งยังมีได้แบ่งกัน ทายาทคนนั้นมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้แบ่งทรัพย์สินมรดกนั้นได้ แม้ว่าจะล่วงพ้นกำหนดอายุความตามมาตรา 1754 แล้วก็ดี” อันหมายความว่า หากเป็นกรณีที่ทายาทโดยธรรมฟ้องให้แบ่งทรัพย์สินมรดกซึ่งทายาทคนนั้นได้รวมครอบครองอยู่ แม้ว่าจะได้ฟ้องล่วงพ้นกำหนด 1 ปี นับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ทายาทโดยธรรมนั้นก็มีสิทธิฟ้องให้แบ่งมรดกได้ไม่ต้องห้าม

การที่ทายาทจะไม่ถูกบังคับด้วยอายุความมรดกนั้น จะต้องเป็นกรณีที่ทายาทฟ้องให้แบ่งทรัพย์สินมรดกในส่วนที่ตนได้ครอบครองเท่านั้น หากทายาทฟ้องเรียกทรัพย์สินมรดกในส่วนที่ตนมิได้ครอบครอง ทายาทก็ต้องฟ้องเรียกทรัพย์สินมรดกในส่วนนั้นภายในกำหนด 1 ปี ตามมาตรา 1754 โดยการครอบครองทรัพย์สินมรดกของทายาทอาจจะเป็นครอบครองลักษณะหนึ่งลักษณะใดดังต่อไปนี้

ก. ทายาทได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกกระยะหนึ่งระยะใดหลังจากเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แม้ว่าในขณะที่ฟ้องคดีจะมีได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกแล้วก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจาก การที่ทายาทได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกภายหลังจากที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย โดยที่ทายาทอื่นมิได้หวังกัน จึงมีผลเท่ากับว่าทายาทอื่นได้ยอมรับสิทธิของทายาทคนนั้น และแม้ต่อทายาทผู้ฟ้องคดีจะมีได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกแล้วก็ตาม ก็ถือว่าทายาทอื่นได้ครอบครองแทนทายาทคนนั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 259/2506 โจทก์อยู่กับมารดาที่เรือนมารดาในที่พิพาท ก่อนมารดาตาย มารดาตายที่พิพาทตกเป็นมรดกของมารดา โจทก์ก็ยังคงอยู่ที่เรือนมารดาอีกหลายเดือนนับแต่มารดาตาย แล้วเรือนมารดาก็ถูกรื้อถวายเป็นวัด โจทก์จึงมาอยู่ที่เรือนจำเลยในที่พิพาทอีกหลายเดือน รวมเวลาที่โจทก์อยู่ในที่พิพาทหลังจากมารดาตายได้ราวปีเศษ โจทก์จึงไปอยู่ที่จังหวัดอื่น นับว่าโจทก์ได้ครอบครองที่พิพาทอันเป็นทรัพย์สินมรดกมากับจำเลยด้วยกันในตอนแรก โจทก์กับจำเลยจึงมีฐานะเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกร่วมกันมา การที่จำเลย

ครอบครัวที่พิพาทต่อมาถือได้ว่าครอบครัวที่พิพาทไว้แทนในฐานะเจ้าของร่วม แม้โจทก์มาฟ้องขอให้แบ่งมรดกที่พิพาทภายหลังมารดาตายแล้ว 18 ปี คดีก็ไม่ขาดอายุความ

ข. ทายาทได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกอันยังมิได้แบ่ง การที่ทรัพย์สินมรดกยังมิได้มีการแบ่ง กฎหมายให้ถือว่าทายาทต่างมีสิทธิและหน้าที่ร่วมกันอย่างเช่นเจ้าของร่วม ตามมาตรา 1745 ดังนั้นจึงถือว่า ทายาทได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกในส่วนนั้นร่วมกัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 754/2541 เมื่อทรัพย์สินมรดกของเจ้ามรดกที่พิพาทยังอยู่ระหว่างทายาทครอบครองร่วมกันและยังมิได้มีการแบ่งปันกัน แม้จำเลยจะครอบครองทรัพย์สินมรดกก็เป็นการครอบครองทรัพย์สินมรดกของเจ้ามรดกที่ยังมิได้แบ่งปันกัน เป็นการครอบครองแทนทายาทอื่นซึ่งรวมถึงโจทก์ด้วย แม้โจทก์จะฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนด ๑ ปี นับแต่เมื่อเจ้ามรดกตายหรือนับแต่เมื่อโจทก์รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก คดีของโจทก์ก็ไม่ขาดอายุความ ตาม ป.พ.พ.มาตรา ๑๗๕๔ และเมื่อ พ.ร.บ.ว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล พ.ศ.๒๕๔๘ มาตรา ๓ กำหนดให้การวินิจฉัยชี้ขาดเรื่องอายุความมรดกไม่อยู่ในบังคับต้องใช้กฎหมายอิสลาม กรณีจึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่ง ป.พ.พ.

ค. ครอบครองโดยผู้จัดการมรดก การที่ผู้จัดการมรดกได้ครอบครองทรัพย์สินมรดก ถือว่าผู้จัดการมรดกได้ครอบครองแทนทายาททุกคน ดังนั้นจึงถือว่าทายาทได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกด้วย

คำพิพากษาฎีกาที่ 2202/2514 การที่ผู้เช่าครอบครองนาพิพาทซึ่งเช่าทำจากเจ้ามรดกถือว่าเป็นการครอบครองแทนทายาททั้งหมดของเจ้ามรดก ฉะนั้นระหว่างทายาทด้วยกัน ย่อมฟ้องขอแบ่งมรดกทรัพย์สินพิพาทนี้ได้โดยไม่ขาดอายุความแม้โจทก์จะไม่ชนะคดีเต็มตามทุนทรัพย์ที่เรียกร้องจากจำเลยก็ตาม แต่ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจให้จำเลยใช้ค่าชดเชยธรรมเนียมแทนโจทก์ทั้งหมดก็ได้เมื่อเห็นสมควร

คำพิพากษาฎีกาที่ 6637/2538 หลังจาก ล.เจ้ามรดกถึงแก่กรรมแล้ว ต่อมาศาลชั้นต้นมีคำสั่งตั้ง บ.เป็นผู้จัดการมรดก ถือได้ว่าผู้จัดการมรดกครอบครองทรัพย์สินมรดกซึ่งยังมิได้แบ่งปันแทนทายาทซึ่งรวมถึงโจทก์ด้วย ตาม ป.วิ.พ. มาตรา ๑๗๔๘ โจทก์จึงมีสิทธิเรียกร้องให้แบ่งทรัพย์สินมรดกคือบ้านพิพาทได้ แม้จะล่วงพ้นกำหนดอายุความตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๗๕๔ แล้ว สิทธิเรียกร้องของโจทก์จึงไม่ขาดอายุความ

ง. ครอบครองโดยบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนทายาท ในกรณีที่ทายาทเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ การที่ผู้มีอำนาจจัดการแทนครอบครองทรัพย์สินมรดก ถือว่าเป็นการครอบครองแทนทายาทด้วย

คำพิพากษาฎีกาที่ 645/2497 พี่ปกครองทรัพย์สินมรดกแทนน้องๆ น้องตายก็ยังคงปกครองต่อมา ทายาทของน้องฟ้องได้ไม่ถือว่าขาดอายุความ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1365/2508 การที่จำเลยได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกแทนโจทก์ซึ่งเป็นผู้เยาว์ตลอดมาตั้งแต่เจ้ามรดกตาย แม้ต่อมาโจทก์บรรลุนิติภาวะแล้ว จำเลยก็

ยังคงครอบครองแทนต่อมาอีก โจทก์ยอมฟ้องคดีเกิน 10 ปีนับตั้งแต่เจ้ามรดกตายได้ คดีไม่ขาดอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1748

จ. **ครอบครองโดยบุคคลภายนอก** ในกรณีที่ทรัพย์มรดกอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ถือว่าบุคคลภายนอกได้ครอบครองทรัพย์มรดกนั้นแทนทายาท คำพิพากษาฎีกาที่ 922/2498 เมื่อได้ความว่าเจ้าหนี้ครอบครองที่ดินพิพาทของเจ้ามรดกไว้ทำประโยชน์ต่างดอกเบียดตลอดมา โดยทายาทมิได้ครอบครองมรดกนั้นด้วย ดังนั้นถือว่าเจ้าหนี้ได้ครอบครองในนามของผู้ตายหรือครอบครองแทนทายาทของผู้ตายร่วมกัน และอายุความที่เกี่ยวกับฟ้องขอให้แบ่งที่พิพาทระหว่างทายาทด้วยกันนั้นจึงไม่อยู่ในบังคับบท ม. 1754 (อายุความ 1 ปี)

คำพิพากษาฎีกาที่ 2202/2514 การที่ผู้เช่าครอบครองนาพิพาทซึ่งเช่าทำจากเจ้ามรดกถือว่าเป็นการครอบครองแทนทายาททั้งหมดของเจ้ามรดก ฉะนั้นระหว่างทายาทด้วยกัน ย่อมฟ้องขอแบ่งมรดกทรัพย์พิพาทนี้ได้โดยไม่ขาดอายุความ แม้โจทก์จะไม่ชนะคดีเต็มตามทุนทรัพย์ที่เรียกร้องจากจำเลยก็ตาม แต่ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจให้จำเลยใช้ค่าฤชาธรรมเนียมแทนโจทก์ทั้งหมดก็ได้เมื่อเห็นสมควร

แต่ถ้าภายหลังได้มีการแบ่งปันทรัพย์มรดกที่ทายาทได้ครอบครองรวมกันมา หากทายาทคนใดมิได้รับการแบ่งปันทรัพย์ ทายาทคนนั้นก็ต้องฟ้องให้แบ่งมรดกภายในกำหนด 1 ปีนับแต่การแบ่งปันมรดกได้สิ้นสุดลง แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 10 ปีนับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ตามมาตรา 1754 วรรคท้าย

คำพิพากษาฎีกาที่ 2971/2540 เจ้าของมรดกมีทรัพย์มรดกคือที่ดินโฉนดพิพาทและที่ดินโฉนดเลขที่ 2057 เพียงสองแปลง โดยไม่มีทรัพย์มรดกอื่นใด จำเลยที่ 1 ได้จัดการโอนที่ดินโฉนดพิพาทให้แก่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นทายาทคนหนึ่งเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2527 โดยทายาทอื่นบางคนก็ทราบและจำเลยที่ 1 จัดการขายที่ดินโฉนดเลขที่ 2027 เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2530 นำเงินมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เจ้ามรดกและแบ่งเงินที่เหลือให้ทายาทบางคน โดยการขายที่ดินนี้ทายาททุกคนซึ่งรวมทั้งโจทก์ด้วยกันก็ให้ความยินยอม ดังนั้นถือว่าได้มีการครอบครองที่ดินโฉนดพิพาทของจำเลยที่ 2 นับแต่ได้รับโอนต่อมาเป็นการครอบครองเพื่อตนมิใช่การครอบครองแทนทายาทอื่น ทั้งมีการแบ่งปันมรดกให้แก่ทายาทและจัดการมรดกสิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2530 ซึ่งถือว่าเป็นวันเริ่มนับอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องของโจทก์ในการฟ้องขอแบ่งมรดก จำเลยที่ 3 ในฐานะทายาทและเป็นผู้รับโอนที่ดินโฉนดพิพาทมาจากจำเลยที่ 2 ในเวลาต่อมาจึงอยู่ในฐานะผู้สืบสิทธิจากจำเลยที่ 2 อีกฐานะหนึ่งด้วย ย่อมยกอายุความ 1 ปี ตามมาตรา 1754, 1755 ขึ้นต่อสู้โจทก์ได้ โจทก์ฟ้องคดีเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2536 เป็นระยะเวลาเกิน 1 ปี ไม่ว่าจะนับแต่วันที่ถือว่าจำเลยที่ 2 ครอบครองเพื่อตนหรือวันที่จัดการมรดกสิ้นสุดลง ดังนั้นคดีของโจทก์จึงเป็นอันขาดอายุความตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวข้างต้น

